

ОСОБЛИВОСТІ РОЗМЕЖУВАННЯ ЮРИСДИКЦІЇ СУДІВ З ВИРІШЕННЯ СПОРІВ У СФЕРІ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН: ДОСВІД ОКРЕМИХ РОЗВИНЕНИХ КРАЇН

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/ehrlichsjournal-2023-7.07>

ІГОР КОВБАС

доктор юридичних наук,

доцент кафедри публічного права

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Україна

ig.kovbas@chnu.edu.ua

ORCID 0000-0001-7039-1586

ОЛЕКСАНДРА ЛУЦІВ

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри публічного права

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Україна

mitsnej@ukr.net

ORCID 0009-0006-2437-8675

Анотація. У статті проаналізовано досвід окремих зарубіжних країн у контексті визначення і розмежування юрисдикції судів, уповноважених вирішувати спори у сфері публічно-правових відносин. Наголошено, що питання розмежування юрисдикції адміністративних судів під час вирішення спорів у сфері публічно-правових відносин в Україні врегульовано посередньо. Здебільшого неефективним визнано підхід Верховного Суду у відповідних позиціях, низка із яких не відповідають принципу «однорідності судової практики». В окремих країнах світу визначення юрисдикції судів, уповноважених вирішувати публічно-правові спори, належать до компетенції вищих судів чи судових інституцій. В інших питання юрисдикції визначається шляхом безпосереднього унормування спірних відносин у спеціальному галузевому законодавстві. Цінним вважаємо досвід тих країн, де у змісті адміністративного акта центральним органом виконавчої влади (публічною адміністрацією) встановлена юрисдикція суду, котрий вирішує спори, що витікають із правових наслідків застосування такого адміністративного акта. Названа вказівка формується шляхом врахування відповідних критеріїв, сформованих з урахуванням прецедентних рішень. У вітчизняній правовій системі такими критеріями можуть бути закономірності встановлення юрисдикції на основі типових та зразкових справ. Окремо звертається увага на підхід до розмежування юрисдикції шляхом нормативної вказівки на характер законодавства, наприклад кримінального, цивільного тощо. Тобто до юрисдикції судів, що вирішують спори у сфері публічно-правових відносин, належать спори, які виникають виключно внаслідок застосування адміністративного законодавства. Наведений підхід не враховує принципу галузевості вітчизняного законодавства, тому не може бути застосований. Однак зазначений підхід доцільно врахувати у визначенні юрисдикції адміністративних судів, у разі коли адміністративний орган приймає адміністративний акт з урахуванням положень Закону України «Про адміністративну процедуру». Такий підхід мінімізує кількість спорів, що вирішуються засобами адміністративного судочинства.

Ключові слова: публічно-правові відносини, адміністративне судочинство, адміністративна юрисдикція, публічно-правові спори, адміністративні процедури, публічна адміністрація, суб'єкт владних повноважень.

**PECULIARITIES OF DELIMITATION OF THE JURISDICTION
OF COURTS FOR THE RESOLUTION OF DISPUTES
IN THE SPHERE OF PUBLIC AND LEGAL RELATIONS:
THE EXPERIENCE OF CERTAIN DEVELOPED COUNTRIES**

UDC 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/ehrlightsjournal-2023-7.07>

IGOR KOVBAS

Doctor of Juridical Sciences,

Associate Professor of the Department of Public Law

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine

ig.kovbas@chnu.edu.ua

ORCID 0000-0001-7039-1586

OLEKSANDRA LUTSIV

PhD, Associate Professor at the Department of Public Law

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine

mitsnej@ukr.net

ORCID 0009-0006-2437-8675

Abstract. The article analyzes the experience of certain foreign countries in the context of defining and delimiting the jurisdiction of courts authorized to resolve disputes in the field of public-law relations. It was emphasized that the issue of dividing the jurisdiction of administrative courts when resolving disputes in the field of public-law relations in Ukraine is settled indirectly. In most cases, the approach of the Supreme Court in the relevant positions was recognized as ineffective, a number of which do not comply with the principle of “uniformity of judicial practice”. In some countries of the world, the determination of the jurisdiction of courts authorized to resolve public legal disputes is within the competence of higher courts or judicial institutions. In others, the issue of jurisdiction is determined by direct regulation of disputed relations in special branch legislation. We consider valuable the experience of those countries where, in the content of an administrative act, the central body of executive power (public administration) establishes the jurisdiction of a court that resolves disputes arising from the legal consequences of the application of such an administrative act. This instruction is formed by taking into account the relevant criteria formed taking into account the precedent decisions. In the Ukrainian legal system, such criteria can be the regularities of establishing jurisdiction on the basis of typical and exemplary cases. Special attention is paid to the approach to the delimitation of jurisdiction by means of a normative indication of the nature of legislation, for example: criminal, civil, etc. That is, the jurisdiction of courts that resolve disputes in the field of public legal relations includes disputes that arise solely as a result of the application of administrative legislation. This approach does not take into account the principle of sectorality of domestic legislation, so it cannot be applied. However, it is advisable to take the specified approach into account when determining the jurisdiction of administrative courts, in the event that the administrative body adopts an administrative act taking into account the provisions of the Law of Ukraine “On Administrative Procedure”. This approach minimizes the number of disputes resolved by means of administrative proceedings.

Key words: public-legal relations, administrative proceedings, administrative jurisdiction, public-legal disputes, administrative procedures, public administration, subject of power.

Шлях України до європейського співтовариства опосередковує необхідність запровадження дієвих гарантій діяльності публічної адміністрації в контексті реалізації прав та свобод фізичних та юридичних осіб. Незважаючи на значні кроки вітчизняного законодавця у цьому напрямі, доцільною вважаємо необхідність продовження розробки згаданої проблематики з урахуванням досвіду окремих розвинених країн світу. Такі кроки є конче необхідними в умовах перманентного деформування суспільства внаслідок російської агресії. Свою нішу у системі гарантій діяльності публічної адміністрації справедливо займає адміністративне судочинство.

Метою дослідження є правовий аналіз досвіду окремих зарубіжних країн у контексті визначення і розмежування юрисдикції судів, уповноважених вирішувати спори у сфері публічно-правових відносин. Незважаючи на велику кількість праць у згаданому напрямі, потребує вирішення питання розмежування юрисдикції національних судів з вирішення спорів у сфері публічно-правових відносин, а це, відповідно, доцільно здійснювати з урахуванням позитивного досвіду окремих розвинених країн з огляду на бажання України стати повноправним членом європейського співтовариства.

Окремі напрями вдосконалення вітчизняного законодавства щодо правосуддя та наближення його до європейських стандартів, що викладені у Законі України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», визначає поняття адаптації законодавства як процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність до *acquis communautaire* – правової системи Європейського Союзу [1]. Що ж до питань організації системи правосуддя, то Указом Президента України від 11.06.2021 № 231/2021 затверджено Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, яка з метою, зокрема, забезпечення координованості та збалансованості процесу вдосконалення з урахуванням подальшої гармонізації національного законодавства із законодавством Європейського Союзу визначає пріоритети вдосконалення положень законодавства у сфері судоустрою, статусу суддів, судочинства та інших інститутів правосуддя, а також упровадження невідкладних заходів для забезпечення позитивних зрушень у функціонуванні відповідних правових інститутів [2]. Відразу зазначимо, що у згаданому контексті адаптація національного законодавства у сфері організації системи правосуддя є ефективною лише за умови цілеспрямованого формування системи національного законодавства, яке враховувало б загальновизнані принципи права та можливість виконання державою взятих на себе зобов'язань. Запозичені підходи повинні відповідати національним актам вищої юридичної сили та не суперечити іншим законодавчим актам, що стане запорукою ефективності процесу адаптації. Окремі аспекти організації системи правосуддя, а також досвід інших країн у цій сфері доцільно використати для адаптації українського законодавства. При цьому деякі з правових підходів іноземних країн у цій сфері вже активно втілюються в практичну діяльність українських судів для підвищення ефективності організації їхньої діяльності, проте деякі потребують ще свого осмислення з метою вирішення актуальних проблем національного правосуддя [3, с. 182], серед яких, зокрема й проблематика, вибрана предметом дослідження цієї статті.

Теоретико-методологічним підґрунтям цієї статті є напрацювання вітчизняних учених, у фокусі яких перебуває проблематика запозичення позитивного зарубіжного досвіду щодо визначення юрисдикції адміністративних судів під час вирішення спорів у сфері публічно-правових відносин, таких як: М.С. Булкат, В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, Т.О. Коломоєць, М.П. Кучерявенко, Д.В. Лученко, О.П. Рябченко, Ю.І. Цвіркун, В.В. Тильчик та інші. Разом із тим аналіз зарубіжного досвіду в контексті визначення юрисдикції адміністративних судів вивчався опосередковано.

У більшості розвинених країн, як і в Україні, функціонують адміністративні суди, котрі вирішують спори у сфері публічно-правових відносин. М.С. Булкат робить висновки, що досі тримають інтерес питання щодо розуміння адміністративної юстиції у західноєвропейській доктрині. При цьому традиційний попит зберігають питання європеїзації адміністративної юстиції [4, с. 81]. Підтримуючи таку позицію, наголосимо, що забезпечення верховенства права, справедливого суду та дотримання базових прав людини є невід'ємними складниками вимог до вступу України до Європейського Союзу. Отже, процес інтеграції України до європейського співтовариства вимагає докорінних змін шляхом проведення низки реформ, у тому числі і у сфері правосуддя. Щоб відносини між особою і суб'єктами владних повноважень базувалися на філософії неухильного дотримання останніми фундаментальних прав і свобод людини, Україна має якнайшвидше імплементувати міжнародно-правові норми та запровадити правові механізми, які забезпечують європейські стандарти справедливого судочинства. Разом із тим актуальність цього питання додатково обґрунтовується тим, що, як зазначає Ю.І. Цвіркун, численні звернення громадян України до ЄСПЛ свідчать про недосконалість вітчизняної системи правосуддя. З огляду на велику кількість та невпинне зростання рішень ЄСПЛ у справах проти України, якими визнано порушення Конвенції, можемо констатувати, що європейські стандарти та принципи у нас поки що застосовуються неповною мірою та несистемно, у тому числі і під час вирішення публічно-правових спорів [5, с. 77]. Варто відзначити, що низка проблем виникає у зв'язку із відсутністю

чітких критеріїв розмежування юрисдикції національних судів, передусім це стосується сфер цивільно-правових та публічно-правових відносин (спорів).

Доцільно наголосити, що судова юрисдикція є комплексним поняттям і визначає компетенцію судів у різних вимірах, зокрема предмета судового розгляду та предмета судової діяльності, інстанційно побудованої судової системи та її територіальності. З огляду на те, що Верховний Суд останнім часом змінив свою позицію щодо віднесення спорів у сфері публічно-правових відносин, вирішення цього питання стало складно навіть для суддів, а це, відповідно, призводить до прийняття протилежних рішень судами окружних та апеляційних інстанцій.

У Фінляндії критерієм ідентифікації спору як такого, що віднесено до адміністративної юрисдикції чи іншої, є, як і в Україні, передусім наявність учасника спору – суб'єкта владних повноважень (органу виконавчої влади) [6]. Спори у сфері виборчих відносин, як і в Україні, у Фінляндії підлягають вирішенню також у порядку адміністративного судочинства, зважаючи на те, що в цій країні не передбачено спеціального суду, наділеного конституційною юрисдикцією. Спори виникають у цій сфері у разі, коли: скарга подана з приводу невідповідності рішення виборчої комісії Закону Фінляндії «Про вибори»; порушено процедуру виборчого процесу [7, с. 30]. У Фінляндії вирішення питання про розмежування юрисдикції судів вирішується крізь призму визначення належності видання конкретного адміністративного акта. Так, у разі коли адміністративний акт виданий з метою реалізації управлінських функцій органом виконавчої влади чи іншими суб'єктами, у ньому чітко вказується адміністративний суд, до якого такий документ, у разі порушення його приписами прав і свобод фізичних осіб та корпорацій (юридичних осіб), може бути оскаржено. Зокрема, цінною практикою є необхідність звернення у досудовому порядку (аналог досудового оскарження в Україні) за виправленням такого адміністративного акта (надзвичайно рідко за його відміною). Вказаний порядок (досудовий) є обов'язковим для оскарження, оскільки зміст виданого адміністративного акта підлягає самовиправленню органом (посадовою особою), що його прийняла. Лише після цього суб'єкт, права якого порушені, може звернутися до адміністративного суду з апеляцією на такий адміністративний акт. В окремих випадках не потрібне «самовиправлення адміністративного акта», тому визначена можливість звернутися до адміністративного суду без проведення вказаної процедури (так званого досудового оскарження) [8].

Відповідно до Закону Королівства Іспанії від 11 липня 1998 р. «Про адміністративне судочинство» № 29/1998 в порядку адміністративного судочинства розглядаються такі види спорів у сфері публічно-правових відносин (стаття 2): з приводу актів, приписів, рішень, дій, що стосуються безпосередньо суб'єктів (приватних осіб), а також з питань публічного управління загалом, які приймаються суб'єктами публічної адміністрації (федеральними органами державної влади, органами публічної влади автономних громад, установ, інтегрованих у систему органів публічної влади, юридичних осіб публічного права, які пов'язані у своїй діяльності із вказаними представниками публічної адміністрації, їх посадових осіб); спори з приводу актів, що видаються Урядом Іспанії або урядами автономних утворень, незалежно від їх характеру, коли у зв'язку із їх прийняттям порушується питання стосовно судового захисту основних прав людини, а також призначення компенсацій за порушення таких прав; спори, що виникають у зв'язку із вступом на службу до органів публічної влади; спори, що виникають у зв'язку з діяльністю юридичних осіб публічного права, актів, що видаються під час забезпечення публічних функцій; спори за участю органів публічної влади, для розгляду яких не передбачено інший судовий порядок. З цього приводу В.В. Тильчик відзначає, що представленим Законом Королівства Іспанії від 11 липня 1998 р. «Про адміністративне судочинство» № 29/1998 (стаття 3) передбачено виключення із підсудності адміністративних судів таких видів спорів у сфері публічно-правових відносин: спори, що регулюються цивільним, кримінальним та соціальним законодавством і розглядаються у порядку, передбаченому цим законодавством, навіть якщо вони пов'язані з діяльністю органів публічної влади; військово-дисциплінарні спори; спори, пов'язані з визначенням компетенції (юрисдикції) судів, а також органів, що реалізують публічне управління; спори, що віднесені до компетенції Конституційного Суду Королівства Іспанії [9; 10].

В Австралії судовий розгляд здійснюється стосовно адміністративних рішень, як правило, відповідно до Закону «Про адміністративні рішення (судовий розгляд)» від 1977 року або статті 39 В Закону «Про судоустрій» 1903 року. Судовий розгляд у Високому суді реалізується відповідно до статті 75 (v) Конституції Австралії. Низка інших законів також передбачає розгляд питань у сфері адміністративного

права судами. Наприклад, рішення Адміністративного апеляційного трибуналу можна переглянути відповідно до стаття 44 Закону «Про Адміністративний апеляційний трибунал» 1975 року у частині, що стосується «правових питань». Наведемо процедуру подання матеріалів до Федерального суду Австралії. Федеральне адміністративне право опікується питаннями діяльності та прийняття рішень, що стосуються законодавчих чи виконавчих повноважень на території Співдружності. За допомогою адміністративного права Суд вирішує, чи провадиться діяльність та здійснюється прийняття рішень органами державної влади справедливо та відповідно до законодавства Австралії. Фактично діяльність судді Федерального суду Австралії полягає не в тому, щоб приймати або змінювати рішення, прийняті урядом, а становить обов'язок переконатися в тому, що, ухвалюючи рішення або провадячи діяльність, орган державної влади правильно застосував закон і забезпечив справедливу процедуру. Основна юрисдикція Суду включає діяльність щодо розгляду та вирішення апеляцій на рішення осіб, органів влади або трибуналів, відмінних від судів. До цього Суду також може бути подана апеляційна заява на рішення різних трибуналів з питань права, включаючи Адміністративний апеляційний трибунал, Трибунал з питань подання скарг на виплату пенсій, Національний трибунал з питань надання статусу корінного громадянина тощо. Проте Суд не може змінити рішення, за винятком випадку наявності виняткових обставин. Якщо ж вони мають місце – рішення трибуналу, що було оскаржено, буде скасовано і справу повернуто до Трибуналу для ухвалення нового рішення відповідно до вимог законодавства [11, с. 325].

Як і в Україні, проблематика розмежування юрисдикції адміністративних судів та судів загальної юрисдикції існує і у Фінляндії та у Швеції. Передусім гостро стоїть питання розмежування цивільної та адміністративної юрисдикцій. Дослідженню вказаної проблематики присвячені фундаментальні праці сучасних учених. У Фінляндії – Коулу Рісто в монографії «Право чи адміністративне використання?» охарактеризував підстави (критерії) визначення компетенції та практичні рекомендації щодо її розмежування, у Швеції – Седергрєн Пітер у докторській дисертації «*Vem dömer i gråzonen – Domstolsprövning i gränslandet mellan offentlig rätt och privaträtt*» (Хто судить у сірій зоні – Судовий огляд меж між публічним і приватним правом, 2009 р.). Новизна вказаних досліджень полягає у виділенні так званої «сірої зони», в якій спір виникає у межах як публічного, так і приватного права. Ґрунтом вказаних наукових пошуків стало оновлення доктрини публічної адміністрації в цих країнах, яке зумовлюється поширенням державно-приватного партнерства. Основною пропозицією для вирішення наведеної проблематики стала розробка критеріїв та впровадження їх у національне законодавство з урахуванням принципу «передбачуваності прийняття адміністративних рішень», та інших принципів публічного адміністрування [12, с. 28].

Н.В. Ільчишин, розглядаючи судові процедури в адміністративному судочинстві наголошує, що у Чеській Республіці питання розмежування юрисдикції належить Вищому адміністративному суду, який має виключне право приймати рішення щодо позовів про компетенцію. Крім того, до його компетенції належать питання виборів, розпуск політичних партій та політичних рухів, призупинення та поновлення їхньої діяльності, а також конфлікти позитивної та негативної юрисдикції між органами державного управління. Вищий адміністративний суд правомочний приймати рішення щодо касаційних скарг на рішення обласних судів щодо скасування заходів загального характеру або частини цих заходів та з питань місцевого й обласного референдуму. Вищий адміністративний суд став дисциплінарним судом для суддів, державних обвинувачів та судових виконавців. Вищий адміністративний суд може виносити рішення щодо засобів правового захисту проти рішень з питань, що стосуються адміністративної юстиції [11, с. 325; 13].

У Франції до спорів у сфері публічно-правових відносин, що вирішуються у порядку адміністративного судочинства, віднесено: спори, пов'язані з оформленням проектної містобудівної документації, а також отримання дозволу на проведення містобудівних робіт; заяви про оскарження актів, що регламентують місця стоянок, пересувних житлових комплексів, осіб, що мандрують; спори про визнання недійсними рішень та постанов про відмову у виїзді на французьку територію відповідно до права притулку; спори про визнання законності постанов про депортацію; спори, пов'язані із головною мережею шляхосполучень; спори про оскарження актів наглядових рад та рішень директорів громадських установ медичного захисту; спори про визнання недійсними актів, прийнятих керівними органами комунальних департаментів або регіонів, пов'язаних з передачею права на майно у будь-якій

формі, що загрожують функціонуванню або цілісності споруди чи іншого об'єкта, який має оборонне значення; спори про оскарження актів комунальних департаментів або регіонів, що загрожують здійсненню однієї з публічних чи індивідуальних свобод, установлених положеннями Загального кодексу місцевих спільнот; спори про визнання недійсними актів комун з питань містобудування, ринків, угод про співробітництво та делегування публічних функцій; спори про заборону оператору супутникового телебачення, що є під юрисдикцією Франції, транслювати телепередачі, порушуючи основні принципи телерадіомовлення; спори, пов'язані з непрямим оподаткуванням; спори щодо державних контрактів, які укладають шляхом проведення конкурсу; спори, пов'язані з позбавленням водійських прав [14].

Відповідно до статті 4 Адміністративно-процесуального кодексу Республіки Естонія вказується, що до компетенції адміністративного суду належить розв'язання спорів у публічно-правових відносинах, якщо законом не передбачається інший процесуальний порядок. Таким чином, під адміністративним судочинством розуміється процесуальний порядок вирішення спорів у публічно-правових відносинах, а також виконання інших завдань відповідно до закону (2 абзац статті 4 Адміністративно-процесуального кодексу Республіки Естонія). Отже, у статті 1 цього нормативно-правового акта визначено процесуальну форму діяльності адміністративного суду з вирішення справ, які включають у себе вирішення спорів та реалізацію інших завдань, визначених законом [15].

Таким чином, питання розмежування юрисдикції адміністративних судів під час вирішення спорів у сфері публічно-правових відносин в Україні врегульовано посередньо. Здебільшого неефективним визнано підхід Верховного Суду у відповідних позиціях, низка із яких не відповідають принципу «однорідності судової практики». В окремих країнах світу визначення юрисдикції судів, уповноважених вирішувати публічно-правові спори, належить до компетенції вищих судів чи судових інституцій. В інших питання юрисдикції визначається шляхом безпосереднього унормування спірних відносин у спеціальному галузевому законодавстві. Цінним вважаємо досвід тих країн, де у змісті адміністративного акта, центральним органом виконавчої влади (публічною адміністрацією) встановлена юрисдикція суду, котрий вирішує спори, що витікають із правових наслідків застосування такого адміністративного акта. Названа вказівка формується шляхом врахування відповідних критеріїв, сформованих з урахуванням прецедентних рішень. У вітчизняній правовій системі такими критеріями можуть бути закономірності встановлення юрисдикції на основі типових та зразкових справ. Окремо звертається увага на підхід до розмежування юрисдикції шляхом нормативної вказівки на характері законодавства, наприклад кримінального, цивільного тощо. Тобто до юрисдикції судів, що вирішують спори у сфері публічно-правових відносин, належать спори, які виникають виключно внаслідок застосування адміністративного законодавства. Наведений підхід не враховує принципу галузевості вітчизняного законодавства, тому не може бути застосований. Однак зазначений підхід доцільно врахувати у визначенні юрисдикції адміністративних судів, у разі коли адміністративний орган приймає адміністративний акт з урахуванням положень Закону України «Про адміністративну процедуру». Такий підхід мінімізує кількість спорів, що вирішуються засобами адміністративного судочинства. Окремо доцільно наголосити, що проблематика визначення юрисдикції адміністративних судів є комплексною, тому інші елементи будуть розглянуті у наступних публікаціях.

REFERENCES

1. Pro zabezpechennia vykonannia Uhody pro partnerstvo ta spivrobotnytstvo mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Spivtovarystvom: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24.02.1998 r. № 148. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/148/98#Text>
2. Stratehiia rozvytku systemy pravosuddia ta konstytutsiinoho sudochynstva na 2021–2023 roky: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 11.06.2021 r. № 231/2021. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text>
3. Borovyk A.V., Mandzyk P.I. Administratyvno-pravovi zasady rozvytku systemy pravosuddia z urakhuvanniam naikrashchych mizhnarodnykh standartiv ta praktyk: monohrafiia. Odesa: Yurydyka, 2023. 218 s.
4. Bulkat M.S. Tendentsii rozvytku naukovykh polozhen ta praktyky u sferi administratyvnoi yustyttsii ta administratyvnoho protsesualnoho prava. *Kyivskiy chasopys prava – Kyiv Journal of Law*. 2023. № 3. S. 78–82.
5. Tsvirkun Yu.I. Yevropeiski standarty spravedlyvoho sudu ta yikh zastosuvannia pid chas vyrishennia publichno-pravovykh sporiv. *Aktualni problemy pravoznavstva – Actual problems of jurisprudence*. 2022. № 3(31). S. 76–83.
6. Blazhivska N. Sudova systema Finliandii – pryklad dlia Ukrainy. Retrieved from: <https://sud.ua/ru/news/mezhdynarodnoe-pravo/97137-sydebnaya-sistema>
7. Khallberh P., Yaima M. Osnovy pravovoho zakhystu u Finliandii. Khelsinki: Sitra. 2002. 218 s.

8. Administratyvni sudy. Ofitsiyni sait. Helsinki. Retrieved from: <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/hallintooikeudet/en/index.html>
9. Ley № 29/1998, de 13 de julio de 1998, reguladora de la Jurisdiccion Contencioso administrativa. *Boletin Oficial del Estado*. № 167. 1998. Retrieved from: <http://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1998-16718>>
10. Tylychuk V.V. Teoretyko-metodolohichni ta pravovi zasady vyryshennia administratyvnymy sudamy sporiv u sferi publichno-pravovykh vidnosyn: dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.07. Zaporizhzhia, 2020. 448 s.
11. Ilchysyn N.V. Sudovi protsedury v administratyvnomu sudochynstvi: pytannia teorii ta praktyky: monohrafiia. Vinnytsia: TVORY, 2023. 415 s.
12. Ella Suitiala. Asiallinen toimivalta – yleinen tuomioistuin vai hallintotuomioistuin? 2017. 91 s. Retrieved from: <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/06/48/92/a02dc523.pdf>
13. General information. Nejvyšší správní soud. Retrieved from: <https://www.nssoud.cz/en/about-the-court/general-information>
14. Code de justice administrative. Dernière modification 1 janvier 2016. Retrieved from: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidText>
15. Eesti haldusmenetluse seadustik muudatustega 01.01.2019. Retrieved from: <https://v1.juristaitab.ee/sites/www.juristaitab>

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. Про забезпечення виконання Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Співтовариством : Указ Президента України від 24.02.1998 р. № 148. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/148/98#Text> (дата звернення: 15.10.2023 р.)
2. Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки : Указ Президента України від 11.06.2021 р. № 231/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text> (дата звернення: 15.10.2023 р.)
3. Боровик А.В., Мандзик П.І. Адміністративно-правові засади розвитку системи правосуддя з урахуванням найкращих міжнародних стандартів та практик : монографія. Одеса : Юридика, 2023. 218 с.
4. Булкат М.С. Тенденції розвитку наукових положень та практики у сфері адміністративної юстиції та адміністративного процесуального права. *Київський часопис права*. 2023. № 3. С. 78–82.
5. Цвіркун Ю.І. Європейські стандарти справедливого суду та їх застосування під час вирішення публічно-правових спорів. *Актуальні проблеми правознавства*. 2022. № 3(31). С. 76–83.
6. Блажівська Н. Судова система Фінляндії – приклад для України. URL: <https://sud.ua/ru/news/mezhdunarodnoe-pravo/97137-sydebnaya-sistema> (дата звернення: 15.10.2023 р.)
7. Халлберг П., Яйма М. Основи правового захисту у Фінляндії. Хельсінкі : Sitra. 2002. 218 с.
8. Адміністративні суди. Офіційний сайт. Гельсінкі. URL: <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/hallintooikeudet/en/index.html> (дата звернення: 15.10.2023 р.)
9. Ley № 29/1998, de 13 de julio de 1998, reguladora de la Jurisdiccion Contencioso administrativa. *Boletin Oficial del Estado*. № 167. 1998. URL: <http://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1998-16718>> (дата звернення: 15.10.2023 р.)
10. Тильчик В.В. Теоретико-методологічні та правові засади вирішення адміністративними судами спорів у сфері публічно-правових відносин : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2020. 448 с.
11. Ільчишин Н.В. Судові процедури в адміністративному судочинстві: питання теорії та практики : монографія. Вінниця : ТВОРИ, 2023. 415 с.
12. Ella Suitiala. Asiallinen toimivalta – yleinen tuomioistuin vai hallintotuomioistuin?. 2017. 91 с. URL: <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/06/48/92/a02dc523.pdf> (дата звернення: 15.10.2023 р.)
13. General information. Nejvyšší správní soud. URL: <https://www.nssoud.cz/en/about-the-court/general-information> (дата звернення: 15.10.2023 р.)
14. Code de justice administrative. Dernière modification 1 janvier 2016. URL: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidText>
15. Eesti haldusmenetluse seadustik muudatustega 01.01.2019. URL: <https://v1.juristaitab.ee/sites/www.juristaitab> (дата звернення: 15.10.2023 р.)